

**AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
NƏSİMİ adına DİLÇİLİK İNSTİTUTU**

Əlyazması hüququnda

JALƏ RASİM QIZI ZEYNALLI

**MÜASİR TÜRK ƏDƏBİ DİLİNDƏ ALINMA SÖZLƏRİN
LİŖVİSTİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ**

5710.01 – Türk dilləri

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim olunmuş dissertasiyanın

AVTOREFERATI

BAKİ – 2014

Dissertasiya Bakı Dövlət Universitetinin Şərqsünəslıq fakültəsinin Türk filologiyası kafedrasında yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər: **Rüfət Əşrəf oğlu Rüstəmov**
filologiya elmləri doktoru, professor

Rəsmi opponətlər: **İsmayıl Babəş oğlu Kazımov**
filologiya elmləri doktoru, professor

Əsgər Qədir oğlu Quliyev
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Aparıcı təşkilat: Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
Azərbaycan dilçiliyi kafedrası

Müdafiə “_27_” _03_ 2014-cü il tarixdə saat “_” Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu nəzdində filologiya elmləri doktoru və filologiya üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunan dissertasiyaların müdafiəsini keçirən (D 01.141) Dissertasiya Şurasının iclasında keçiriləcəkdir.

Ünvan: Az 1143, Bakı, H.Cavid prospekti 31, V mərtəbə, AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu

Dissertasiya ilə AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasında tanış olmaq olar.

Avtoreferat “_” _____ 2014-cü il tarixdə göndərilmişdir.

Dissertasiya Şurasının elmi katibi,
filologiya üzrə elmlər doktoru

N.F.Seyidəliyev

IŞIN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Мювзунун актуаллыгы. Мцасир түрк ядыби дили грамматик гурулушуну вя ясас лъят тяркибини йцзилликляр бойунса горуйуб сахлайараг өз дахили ганунаууğunluqlарına ясасын инкиşаф едир, тямилляшіг вә зянэинляшіг. Lakin бунунла белә, deməliyiк ki, щеч бир дил йалныз юз daxili resursları щесабына инкишаф етмир, һяг бир дия башга диллярин дя тясирі қаçılmaz вә labüddür. Бу тясир нятисясиндя дия ясняби дилләрин элементлярі, yad ünsürlər (щякилчиляр, сюзляр, терминляр вя с.) дахил олур вә onun leksik sistemində, leksik bazasında müəyyən dəyişikliklərin ortaya çıxmasına səbəb olur.

Гейд етмяк лазымдыр ки, дия onun inkişafının bütün mərhələlərində daxil olan йени сюзляр onların мцхтялиф истигамятлярдя тядгиг олунма зяруратини ortaya çıxarır ки, бу да алынма сюзлярля баьлы тядгигатларын актуаллыгыны щяртляндирән əsas amillərdəndir.

Tədqiqat göstərir ki, қядим вя мцасир дилляр арасында тарихи-мәдәни ялагялярин сывиййяси алынма сюзляр васитясила мцяййян олунур. Dilçilikdə алынма сюзлярин бир проблем kimi тядгигинин узун тарихи вардыр. Түрк ядыби дилиндя дя тарихи ялагяляр вя гаршылыгы тясирляр нятисясиндя алынма сюзлярин «стадиал лайлары» мейдана чыхмышдыр. Түрк дилиня мцхтялиф мянщяли сюзлярин кечмяси müəyyən dövr вә mərhələlərdə түрклярин яряб, фарс, франсыз, алман, италйан, инэилис вя диэяр халгларля qarşılıqlı münasibətləri (iqtisadi, mədəni, qonşuluq, siyasi və s.) нятисясиндя олмушдур.

Алынма сюзлярин dilçilik nöqtəyi-nəzərindən fundamental şəkildə юйрянилмяси түрк дилчилиийи, ümumilikdə isə türkologiya ццн актуал олан бязи проблемлярин щялл едилмясиня имкан йарадыр. Müasir türk ədəbi dilindəki мцхтялиф мянщяли алынма сюзляр вя бу сюзлярин васитяси иля йаранмыш yeni союз вя союз бирлящмяляринин структур–грамматик вя лексик–семантик хцсусийятляринин аращдырылмасы актуаллыг кясб етмякля тядгигат ишинин ясас мяьзини тящкил едир.

Мцасир түрк ядыби дилиндяки алынма сюзлярин милли гаршылыгылары, alınma sözlərin мянимсянилмяси, milliləşməsi yolları, müxtəlif саяляр цзря тяснифи, алынмалар щесабына союз йарадысылыгы просесинин inkişafı кими мясяляляр айры-айрылыгда тядгиг олунса да, həmin məsələlərin kompleks şəkildə

məhz bu dissertasiya işində öz əksini tapmasına çalışılmış, mövzu hərtərəfli şəkildə ələ alınmışdır ki, bu da müvzunun aktualлығыны шяртляндирən amillərdən hesab oluna bilər.

Тядгигатын мягсяд вя вязифляри. Тədqiqat ишинин əsas мягсяди мцасир түрк дилиня дахил олмуш алынма сюзлярин лингвистик тябиятини шяртляфли тядгиг етмякдир. Бунун цццн ашаыдакы мясялялярин шялли бир вязифя кими гаршыуа qoyulmuşdur:

- алынма сюзлярин лексик–семантик вя структур–грамматик baxımdan характеристикасыны вермяк, сюз йарадысылыындакы rolunu müəyənleşdirmək;

- türk dilinin мцхтялифсистемли диллялэ ялагя вя мцнасибятлярини юйрямяк;

- түрк дилиня кечмиш алынма сюзлярин daxilolma истигамятлярини вэ кечид мярщялялярини мцяййяляшдирмяк;

- сюзлярин алынма сябялэгини айдынлашдырмаг;

- алынма сюзлярин лингвистик arealına дахил олан тип вя нювярини, формаларыны, алынма цсулларыны, орфографийасыны, лексик – грамматик гурулушуну вя с. юйрямяк;

- алынма сюзлярин лексик-семантик хцсусийятляри фонунда алынма сюзляр сферасында баш верян семантик просесляр, онларын йаранма səbəb вэ йолларыны тядгиг етмяк;

- түрк дилиндяки алынма сюзляри müxtəlif əsaslarla təsnifləşdirmək;

- алынма сюзлярин милли гаршылыгыларынын дилдя ишляня tezliyini мцяййян етмяк;

- алынма сюзлярин мяна бахымындан дяйишмя сябяблярини айдынлашдырмаг;

- алынма сюзлярин лингвистик унификасийа просесини излямяк.

Тядгигатын елми йенилийи. Тядгигат işində ilk dəfə olaraq мцасир түрк дяби дилиня вя onun лцят тяркибинэ daxil olan ясныби лексик vahidlərin linqvistik təbiəti açılmış, struktur-qrammatik вэ лексик–семантик нювяри geniş шякилдя тядгиг едилмишдир.

Тядгигатын нязяри ящямийяти. Dissertasiya иши бир сыра нязяри мцддялара əsaslanır. Belə ki, нязяри сящятдян бу иш алынма сюзлярин цмумнязяри тарихи–лингвистик мясялялярини, лексик–семантик хцсусийятлярини, алынмаларын тяркибини, дєривасийа элементлярини,

унификасийа, стандартлашдырылма, низама салынма в я мянимсянилмя йолларыны мцяйянляшдирмякдя мühüm ящямийят дашыйыр.

Тядгигатын практик ящямийяти. Арашдырманын практик ящямийяти ondan ibarətdir ki, түрк дилляринин лексикасы илэ бағлы дярслик в я вьсаитлярин hazırlanmasında бу ишдян мәнбэ кимі истифады етмяк олар. Алынма сюзляр лцьятинин тяртиби ишиндя дя ясярдән яуарланмақ мүмкүндүр.

Тядгигатын обьекти. Диссертасийа ишинин əsas тədqiqat обьекти мүасир түрк ядыаби дилинин лцьят тяркибиндя фяал мяувге tutan мцхтялиф ясняаби диллэрэ мəxsus сюз в я терминлярдир.

Тядгигатын predmetini мүасир түрк ədəbi dilindəki alınma sözlərin struktur-qrammatik və leksik-semantik xüsusiyyətləri fonunda onların müxtəlif bölgülər üzrə qruplaşdırılması, sistemləşdirilməsi təşkil edir.

Müdafiəyə çıxarılan müddəalar: Müasir türk dilində alınma sözlərin lingvistik xüsusiyyətləri ilə bağlı aşağıdakı müddəalar müdafiəyə təqdim olunur:

- Alınma sözlərin tarixinin dilin ən qədim laylarına, insan münasibətlərinin ilkin yaranma dövrlərinə aid olduğu məlum olur.
- Müxtəlif sistemli dillərlə müqayisələr türk dilinin, ümumilikdə türk dillərinin leksik bazasının müəyyən qisminin alınma sözlərdən ibarət olduğunu, lakin digər dillərə nəzərən burada alınmaların mümkün olduğu qədər dilin öz daxili imkanları hesabına sözlərlə əvəz edilməsi prosesininin güclü olduğunu üzə çıxarır.
- Türk dilində alınmaların dilin quruluşu və qrammatik qanunlarına tabe edilməsinin türk dillərinin ən mühüm cəhəti olduğu müəyyənləşdirilir.
- Türk dilinin qanunlarının alınma sözlərin axınına qarşı siper rolu oynadığı, yəni hər cür neologizmi, yeniliyi qəbul etmədiyi, dilə daxil olan hər bir sözü türk dillərinin qrammatik əsasına görə süzğəcdən keçirərək qəbul etdiyini göstərir.

Тядгигатын метод вэ мәнбэлэри: Синхрон планда апарылмыш бу тядгигат ішіндэ диалектик, мянтиги, анализ, тьсвири в я qarşılaşdırma—мцгайисяли методлардан истифады едилмишдир. Sözlər izahlı, терминологи, eləcə də ikidilli lüğətlərdən toplanılaraq tədqiqata cəlb edilmişdir.

Тядгигатын апробасийасы: Тядгигат иши Бақы Дювлят Университетинин Шяргшцнаслыг факцлтясинин Тцрк филолозийасы кафедрасында йериня йетирилмишдир. Тядгигатын ясас нəticə в я мцддяалары конфрансда мярузя

едилмиш, ААК-ın төвсiйә etdiyi јurnallarda тезис вj мягaлялjр чап олуnмушдур.

Тjдгигатын гурулушу: Тjдгигат иши гириш, ики јасил, пjтисj вj истифадj олунмуш әдjбийjат сийaщысындан ибарjтдир.

ТӘДҚІҚАТИН ӘСАС МӘЗМУНУ

Dissertasiyanın “**Giriş**” hissәsindә iҗin ümumi sәciyyәsi kimi mövzunun aktuallıǵından bәhs olunur, tәdqiqatın obyekt vә predmeti, mәqsәd vә vәzifәlәri, müdafiyә çıxarılan iҗin elmi müddәalari açıqlanır, iҗin elmi yeniliyi, әsaslandığı tәdqiqat metodları şәrh olunur, әsәrin elmi-nәzәri vә praktik әhәmiyyәtindән danışılr.

Tәdqiqat iҗinin I fәsli “**Алынма сөzlәrin struktur-qrammatik хüsusiyyәtlәri**” adlanır. Bu fәsil алынма сөzlәrin struktur-qrammatik хüsusiyyәtlәrinin müxtәlif aspektklәrdән tәdqiq olunması nөqteyi-nәzәrindән 4 yarımfәslә ayırılmışdır. “**Сюзалма просесинин обьектив шjртлjри вj перспективлjри. Сюзлjрин алынма механизми**” adlanan I yarımfәsildә qјдим вj мјасир диллjр арасында тарихи ялагялjрин сjвийjясинин алынмалар васитясила мјайjян олуnдуǵу, алынмаларин дилә тәsiri, түрк дилин узун тарихи вj әниш чөбрафийасы ичиндj буәцнјядк еynи вj йа müxtәlif sistemli бир чох диллjрдjн мјцхтялиф formalarda сөз mübadilәsi еtmәsi, müxtәlif тарихи etaplarda yad дилләrin тәsirinә мәрүз qalması vә bunun nәticәsindә бир sıra әcnәби дилләrdән müxtәlif сәбәblәrlә әлаqәdar сөzlәrin дилә daxil olması, зjрури алынмалар вj неолоэизмлjр щесабына лексик тjркибинин зjнәинлjяшмjси vә s. kimi мәsәләләрә тохунулмуш, түрк әдәби дилindәki алынма сөzlәrin тарихи-xronoloji inkіşafi izlәнilmіш, бу сөzlәrin nisbi faizi, түрк dilinә keçid mәrhәlәlәri müәyyәnlәşdirilmіşdir. Burada алынмаларın ilkin мярщялjдj гощум диллjр арасында ишляклик газанması, ХВЫЫИ йцзиллийин 30-cu illәrinә qәdәр әrәb vә fars дилләrindән, бу тарихдән etibarән Avrupa дилләrindән, мјасир дjврдj ися инәилис дилиндjн алынма сюзлjрин üstünlük tәşkil еtmәsi genіş şәkildә şәrh olunur vә gөstәrilir ki, әn гјдим түрк tayfalarından hesab edilән шун, әйүтцрк, уйjур кими түрк бойлары әvvәllәг daha yaxın соǵrafi mәkanda vә iqtisadi münasibәtlәrdә olduqları чин, монгол, мансур, тибет, санскрит вj с. диллjрдjн, даща сонралар isә elm vә mәdәniyyәtin inkіşafi ilә әлаqәdar olaraq йунан, латын, яряб, фарс, италийан, албан, франсыз, славйан, алман, испан, инәилис вj с.

диллярдян мцхтялиф сябяблярлә бағли, уәни, мцшарибья, сүлһ, тисарят, дини инанслар, аилә мүнәсибәтләри зәмининдә вә дигәр фяргли сябяблярля баьлы сюзляр алыб-вермишляр.¹ Bugün həmin алынмалар бүтөвлүкдә түрк дилçилийи, аьрılıқда исә тцрк дили тарихиня, онун лүғәт тәркибинә, сөз хязинясиня ишығ тутмақда мүһүм рол оунаығ.

Сөзүгедән ьарымфәсildә һәмçинин гөстәрilir ки, диллярин инкишафы ялагялярин эенишлянмяси, сямиййятдяки йениляшмяни якс етдирмяси, екстралингвистик тясирляря гаршы давамлы мцбаризяси, сюз йарадысылыьынын интенсивляшмяси ilә характеризя олунур.

Türk dilində alınmalar haqqında M. Ergin özünün “Türk dili” kitabında haqlı olaraq yazır: “Tarixən türklər qədər dünyada bәlkә dә ikinci bir һәрәкәtli millәt olmamışdır. Mövcudiyәtlәrinin tarixә mәlum olduғu 2500-3000 il әrzində Türklәр Çindən Avropanın mәrkәzinә, Sibirdән vә Rusiyadan Hind okeanına, elәcә dә Afrikaya qәdәр yayılmış, saysız-hesabsız qәbilә vә tayfalarla müxtәlif münasibәtlәrlәр yaratmışlar”²

Müәllifin bu fikrindən çыış edәрәк qәtiyyәtlә deyә bilәrik ki, dünün üç qitәsinә özlәrinә vәтән edән türklәр, demәk olar ki, сөз mübadilәsində dә dünyada birinci yeri tuturlar. Bu bir һәqiqәtdir vә çox az dil tapılar ki, onlarda түрк mәnşәli сөзә тәsadүf olunmasın, түрк dillәrinin һәртәрәfli тәdqiqi, başqa sistemli dillәrlә müqayisәlәр, elәcә dә tipoloji тәdqiqatlar da bunu sübut edir. Dilin müәyyән mәрһәlәsində түрк xalqları тәmasda olduqları başqa millәt vә xalqlara aldıqlarından da çox сөз vermişlәр.

Ф. Зейналов түрк dillәrinдә alınma сөzlәрдән бәhs edәркән тцрк дилляринин алынма сюзляр тябягясини тарихилик бахымындан беля сыраламышдыр: монгол (гисмян дя тунгус – мансур), çин, санскрит, фарс, яряб вя славйан дилляриндян алынма сюзляр.³ Bu sıralama M.Erginдә F. Zeynalova görә daha geniş coğrafi arealı әhatә edir. Belә ki, müәllif түрк dilinin başlanğıc dövrlәrinдә vә qәdim түрк dilinin sonrakı inkişaf mәрһәlәlәrinдә soğdi dilindән vә elәcә dә bir sıra buddist xalqların dilindән dә сөzlәр alındıғını qeyd edir⁴ ki, bu

¹ Сафәрьоьлу А. Ески Уйәур Тцркчеси Сюзльцц. Истанбул: 1968, s. 137

² M.Ergin. Türk Dili. İstanbul: 1990, V. baskı, s.161

³ Зейналов Ф.Р. Тцрк дилляринин мцғайисяли грамматикасы. Ы щисся (Фонетика, лексика, морфолозийя) Бакı: МБМ, 2008, с. 41

⁴ M.Ergin. Türk Dili. İstanbul: 1990, V.baskı, s.161.

da sözalma prosesinin müasir türk, ümumilikdə isə bütün türk dilləri üçün yaxın keçmişin dil hadisəsi olmadığını göstərir.

I fəslin II yarımfəslə olan “**Алынма сюзлярин лингвистик ясаслары**” adlanan hissə sözalmanın дилдахили вя дилхариси səbəbləri, алынма сюзлярин формалары, типляри, нювляри, орфографийасы, лексик – грамматик гурулушу вя с. мясяляляри яшатя едир. Burada məlum olur ki, бир дилин башга дилдян сюз алмасы дилхариси вя дилдахили сябяблярля ялагядардыр. Türk dilinə başqa dillərdən söz alınmasının дилхариси сябябляри, digər халqların елм, технолозия, игтисадийят, мядянийят вя с. сашялярдя сцрятли инкишафы, бунунла ялагядар йени-йени анлайышларын уаранması, халqlарын юз милли реалиляриня мяхсус экзотизмлərin мювсудлуьу, халгын башында дуран щаким гцввянин дил сийасяти иля баьлы olmuşdur. Мясялян, яээр интибаш дюврцндя, ХЫВ - ХВЫЫЫ ярлярдя италйан, франсыз дилляри бир сыра диллярин лексикасына эениш тясир етмишдирся, бунун сябяби, щяр шейдян өпсə, о заман башга дювлятляр ичярисиндя Италийанын вя Франсанын тутдуьу мювге иля изащ едилір. Щямин дюврдя италйан вя франсыз мядянийятинин эцслц инкишафы Европанын башга юлкяляринин дилляриня бу диллярин лексик-terminoloji тясирини дя мцяййян етмишдир. Бу дюврдян етибарян тцрк дилиня италйан вя франсыз дилляриндя дянизчилик, мусиги, театр, тисарят, тибб, идман вя с. сашялярля баьлы сюзляр дахил олур: *искеле, капитан, аборда, опера, пийано, адаэио, антика, локанта, перука, банйо, престо, темпо, калйон, пусула, печете* (итал.) вя с.; *енфексийон, аспирын, эрип, актюр, актрис, акордеон, масаж, алержи, тез, шюмине, модел, визйон*, (фр.) вя с.

Инэилис дилинин ися тцрк дилиня вя цмумийятля бцтцн дцнйа дилляриня тясирини ЫЫ Дцнйа мцщарибясиндя сонра башланыр. Бу тясирин сябяби ХХ йцзилликдя Американын сийаси – игтисади нцфузунун артмасыдыр. Инэилис дили буэцн дя кино, мусиги, хүсусилə дə elmi тəрəqqinin son inkişafı olan интернет васитясиля юз мювгейини эцсландирмякядир. Инэилис дилиндян тцрк дилиня кечян сюзляр ясасян неологизмлярдя ибарятдир: *айсберэ, јилет, лидер, пикник, пластер, покер, кетчип, клип, маркет, сток, стресс, стар, стоп, сент, парк, офсайт, формат, детектиф, сокей, бокс, бармен, баскетбол, шорт, принтер* вя с.

Сюзалманын дилдахили сябяблягindən ən başlıcası isə ана

дилиндя йени предмет вя йа шадисянин адландырылмасы цццн эквивалент сюзцн олмамасыдыр. Тцрк дилиндя дя ещтийас йаранмыш анлайышларын милли сюзлярля ифадяси мцмкцн олмадыбы цццн алынма сюзляр бу функцияны йериня йетирмишдир. Aparılan tədqiqat zamanı aydın olur ki, tцрклярин дилиндя зярурят нятисясиндя алынан сюзлярин башлыса гайнабы дин вя ядыбийят олмушдур. Бу сюзлярин яксяриййяти яряб-фарс мяншыли сюзлярдир. Мясялян: *Аллац, азраил, амин, бисмиллац, сами, сещеннем, сеназе, сеннет, дуа, бейит, синас, дестан* вя с.

Бу йарымфясилдя щямчинин сюзалма щадисяси иля диля тясир щадисяси, алынма сюз анлайышы иля эялмя сюз anlayısları фяргляндирилир, alınma sцzлэрэ мцxtэлif aspektлэрдэн янашилп, тцрк ядыби дилиндяки alınma sцzлэр fэrqli baxımlardan мцxtэлif qruplara бцлүнцп: **цмумищлэк алынмалар**: *бензин, фенер, фатура, фыртына, корсан, форма вэ с.;* **beynalmilal sцzлэр**: *академи, декан, аристократ, алфа, бета, щатриан, филм, рекор, парк, market, adres, opera вэ с.;* **ekzotizmlэр**: *мадам, матмазел, парфцм, доллар, сент, мистер, мис, миссис, синйор вэ с.;* sцzлэрин alınma цsulları geniщ щakildэ tədqiq olunur: **бирбаша – васитясиз** алынмалар: *тющмет, табиат, силащ* вя с. (яряб дили | тцрк дили); *рюнтээн, элемент, мавзер* вя с. (алман дили | тцрк дили); *маникюр, транзит, трансфер, манкен* вя с. (фр. дили | тцрк дили), *балзам, блокнот, доллар, панда* вя с. (инэ. дили | тцрк дили) вя с.; **васитяли алынмалар**: мясялян, фр. дили «*мессазе*» сюзцнц латын дилиндян (лат. миссус) алмышдыр. Тцрк дили ися франсыз дилиндяки «*мессазе*» сюзцнц «*mesaj*» формасында мянимсямишдир; *фермент* ← фр. ← лат.; *барозраф* ← фр. ← йун; *фашист* ← фр. ← ит.; *асенси* ← фр. ← йун. вэ с.; **тякrap – гайыдыш йахуд эерийя алынма**: «тар»: дар, инсе (тцрк), «*нарын*»: дар, инсе, мцкеммел (монгол) → «*нарин*»: тазе, парлак, инсе, назик (фарс) → «*нарин*»: инсе, назенин (тцрк); «*baga*»: кццк, ufak, az + «*tor*»: kale, şehir, bey > «*bagator*» (тцрк) → «*bahadur*» (фарс) |→ «*bahadır*»: «*yıbit, kahraman*» (тцрк)⁵ вя с.

Aparılan tədqiqat göstэрir ki, sцzлэрин dil tarixi вэ etimoloji baxımdan izahı zamanı тэkrar-qayıдышли sцzлэрин izahında бцйцк щэтинликлэrlэ цзлэщмэк olur. Sцzлэрин dildэн-dilэ кечэрэк struktur сэхэтдэн дэуищклийэ уграмасы sцзцн кцкцнцн мэнщэ бaxımından ortaya чıxarıлмасында щэтинлик тэрэтмэклэ янаши, чох vaxt дцзгцн

⁵ <http://turkoloji.cu.edu.tr/> Alıntı Kelimeler Üzerine Düşünceler

olmayan nəticələrə varılmasına da səbəb olur.

Bəzi kəlmələrin isə ana dilə qayıdışı sadəcə fonetik səviyyədə baş verdiyindən onların kökünün müəyyən edilməsi çətinlik törətmir. Belə ki, «*каван*» сюзц дя тцрк дилиндян фарс дилиня кечяряк «*щакан*» шяклиндя мянимсянилмиш вя йени формада тцрк дилиня гайытмыш və müasir türk dilində hər iki variant paralel işlənməkdədir. Sözün fars variantının əsl forması olan *xaqan* isə bir sıra türk dillərində elə fars dilində olduğu şəkildə də qalmaqdadır.

İkili алынмалар: тцрк дилиндя ейни анлайышы ифадя едян мұхəлиф диллəрдəн алынмыш сۆzləрин бир қисминин түрк дилində қарşıлығынын тапыларақ дилдə вəтəндашылық қазанмасы дилдə sinonim сəргəлəрин яаранмасына, дилин sinonim сۆzləр бaxиминдaн зəнгинлəшмəсинə сəбəб олмушдур. Бугүн мұасир түрк дилинин лүгəтлəриндə гəрүндүю кими қəрб вə əрəб-фars мəншəли сۆzləрлə яанашы дилин өз imkanлары hesabına яарaдылан сۆzləр дə işlənməkdədir: *mizan*(яp.)//*terazi* (фapс)//*baskül*(фp.)//*tartı*(t.); *kriter*(fr.)//*kıstas* (əp.)//*miyar*//*ölçü*//*ölçüt*(t.); *kronik* (fr.)// *müzmin*(əp.) // *iyileşmez* // *kalıcı* // *süregen* (t.); *transport* (fr.) // *nakliyat* (əp.) // *taşıt* // *taşımacılık* (t.) və s. Maraqlıdır ki, canlı danışıqda sonradan яарadılmış əksər türk мəншəли сۆzləрин işlənmə tezliyi alınmalardan yüksəkdir. Bu da zaman keçdikcə alınmaların бир қисминин дилдəн чыкма ehtimalını artırır.

“Алынма просесинин динамикасы. Алынма сюз вя терминлярин дериватлары” adlanan III yarımfəsilдə сюзлярин бир дилдян диэяриня алынмасы просесинин мцтярягги бир просес олмасы, onun xüsusiyyətləri izah olunmuşdur. Tədqiqatlar by просесин ики мцщцм гцтбц цмумияшдирдиуини гөстəрир. Бунлардан бири сюзалмада зярури, икиниси ися мясбури просес кими юзцнц бугузə verir. Сюзалма просесиндя зярурийят əsasən йени информасийа сямийятиндяки социал щадисялярля, щямчинин елми вя техники тярягги иля ялагядар йараныр. Бея анлайышлар информасийа верян дилдя мейдана эялдийи цццн онун структуру да щямин дилляря аид олур. Бяллидир ки, сюзалан дилдя уйьун эквивалент мцййянляшмядикдя щямин анлайышы билдирян лексик-терминологии ващидляр зярурийят нятиясиндя башга дилдян щазыр шякилдя алыныб ишылядилер. Бу заман информасийанын верилмяси щямин терминин тякся юзц йох, щямчинин дя дериватлары васитясиля тямин олунур. Burada eyni zamanda alınma сۆzləрин сөзыаратма imkanлары да nəzərdən keçirilir, тцрк ядяби дилиндяки алынма сюзлярин деривасийасы просесиндя иштирак едян терминэлементляр вя

онларын васитясыя йаранмыш лексик дериватларын тцрк дилинин лцъят тяркибинин зянэинляшмясиндяки ролу яасландырылыр.

Апарылан тэһлил гөстэҗир ки, тцасир тцрк ядыби дилиня Авропа дилляриндян еля терминляр кечмишдир ки, щямин терминлярдян йени-йени тюрямляр мейдана чыхмыш, бир кюк яасында бир чох дцзятмя сюз вя терминляр йаранмышдыр. Мясялян, «данте» сюзцндян франсыз дилиндя бир нечя форма тюрямишдир: адаптер, адаптатион. Щямин төрэмэ сюзляр алынарақ тцрк дилиндя һэм yazılış, һэм дә тәләффүз бахымından дилин müvafiq fonetik qaydalarına әsasән «*adanте, adантасйон*» formasında işlədilmәkdәdir.⁶

Алынма сөzlәрин derivasiyası prosesində iştirak edән terminelementlər деформатив вя консерватив олмагла ики йеря бюлцнцр. Сюзцн тяркибиндя щякилчи характери дашыйан элементляр, тмясялян: *анимасйон, изолясйон, акробатизм, алколизм, атмосферик, акробатик, алпинист, direktör, asansör* вя с. сөzlәрдәки *-syon, -izm, -ik, -ist, -ör* щәkilçilәri деформатив elementlərdir.

Консерватив терминэлементляр ися юз консервативлийи иля сечилир, юз илкин формасыны, щятта гошулдуьу термин компонентдя мцстягил мяна хцсусиййятини горуйуб сахлайыр: *авиа, ото, анти, интер, макро, микро, моно, щидро, фото, теле* вя с. Бу элементляр яасын бейнялмилял характер дашыйыр вя мянбя дилдян фяргли оларақ тцрк дилиндя юз щягиги мянасыны итирмишдир. Мясялян, йунан дилиндя био -«щяйат», щидро -«су», жео -«йер», дио -«ики», моно -«бир» мяналарында ишлянмишдир. Лакин щямин сюзляр мцасир тцрк дилинин лцъят тяркибиндя мювсуд анламда дейил, йалныз тяркиб дахилиндя, диэяр сюзлярля бирликдя йени терминологји мянада ишлядилир: *монолог, монотон, щидројен, щидротерапи, изолатюр, изоласйон, отозар, геолоз, геолоји* вя с.

IV уағымфәсildә “**Алынмалар щесабына сюз вя сюз бирляшмяси йарадысылыьы просеси**” başlığı altında müasir türk dilinin lügәt tәrkibinin zянэинлийинин сюз йарадысылыьы просесинин динамик характер дашымасы иля билаваситя баьлы olmasından danışılır. Bu prosesin inkişaf mexanizminin морфолоји вя синтактик цсулларла щяйата кечирилдиyi гөстәrilir. Просесдя дилин морфолоји эюстярисиләри активляшир, функсийалары эенишлянир. Буна эюря дя

⁶ Юзюн Мустафа Нишат. Тцркче Йабансы Келимелер Сюзлцц. Истанбул: Инкылап Китапечи, Тан газетеси ве матбаасы, 1962, с.2

морфолоји цсулун сюз йарадысылыбы просесиндя ян фяал цсул *kimî qiymätlendirilməsi təqdir olunur*.

Sözügedən yarımfəsildə göstərilir ki, адятян сюзйаратма системи дилин дахили тябиятиндя иряли эялян милли сюз вя милли лексик шякилчилярин бирэя «фяалиййяти» иля характеризя олунур. Амма бунунла беля, сюз йарадысылыбында алынма сюзлярля йанашы шякилчилярин дя голунун фяал olduğunu inkar etmək olmaz. Бу бахымдан тцрк ядыби дилиндяки алынма сюз вя онлара гошулан лексик шякилчиляр щесабына сюз йарадысылыбы просеси лингвистик структур етибары иля ики група бюлцнцр:

1) алынма сюз + милли шякилчи щесабына йаранан сюзляр: *щизмет-чи, лидер-лик, планшет-чи, рюнтэен-си, модерн-леш-мек, план-ла-мак, алкюл-лц, пудра-лык, дисциплин-сиз* вя с.;

2) алынма сюз + алынма шякилчи щесабына йаранан сюзляр: *пилот-ај, а-нормал, капитал-изм, федерат-иф, оптимист, акробат-ик, модцл-ер, тур-ист, декора-сйон* вя с. Ясныби мяншыли бу шякилчиляр тцрк ядыби дилиня сюзля бирликдя daxil olmuşdur.

Бу yarımfəsildə алынма сюзлярин гурулуш етибары иля бир гисминин дя синтактик цсулла йаранмасындан бəhs olunur. Məlum olur ki, сюз бирляшмяйя чевриляндян сонра гисмян мянасыны дяйишир, бу йолла тцрк ядыби дилинин семантик имканлары да эенишлянир. Məsələn: texniki sahədə istifadə olunan «*disc jockey*» (ing.) söz birləşməsinin komponentləri ayrı-ayrılıqda fərqli mənalar ifadə edir. “*Jokey*” sözü ayrılıqda “*çapar*” mənasını ifadə edir. Lakin söz birləşməyə çevrildikdən sonra tamamilə yeni bir məna yaranır: «*disk jokey*»: радиода, дискотекаларда мусиги йайынларыны пластинка – вал васитясиля идаря вя тягдим едян шяхс; «*фландра*» (it.): щярби эяминин дор аьасында галдырылан инся бездян щазырланмыш лент формасында байраг - сюзц дянизчиликдя истифадя олунур. *Балык* сюзцня бирляшярк «*фландра балыбы*» бирляшмясини ямяля эятирмишдир. Буна «курделе балыбы» да дейирляр.⁷

Аб-ы щайат – аб-ы (фарс)+щайат (яр.); *сьєрнаре* – сьєр (фарс)+паре (фарс); *гарденпарти* – эарден+партй (инэ.);

⁷ Türkçe Sözlük. Ciltli. Türk Dil Kurumu Yayınları. Türk Tarih Kurumu Basımevi – Ankara: 1998, 9. baskı, s. 601, 794

рудрашекер – пудра (фр.) + шекер (фарс); *ростане* – поста (ит.) + шане (фарс); *телэрафчичеви* – телэраф (фр.) + чичек (т.); *сизарабюреви* – сизара (исп.) + бюрек (т.) və s. sözlər də bu qəbildəndir.

Burada həmçinin, məcасир tırcк дилиндя сюз бирляшмяси шяклиндя олан гярб мяншыли алынма сачя терминляринин дя эениш йайылмасындан бəһс olunur, мясялян: тибби термин «*делириум тремс*» (лат.)- :алкогол дцшкцнляриндя цз-эюзцн гызартысы; мусиги термини «*буффо бас*» (ит.)-:сяси бас олан шяхс; «*экономай политик*» (фр.)-:сийаси-игтисади; «*буэи-вуэи*» (инэ. боозие-воозие) – :яскин вя щярякятли бир рягс; “*орса алабанда*” (ит.) -:эямини кцляйя гаршы яскин чевирмя; “*орса поса*” (ит.) (йа да боса) -:эяминин кцляйин истигамят вя эцсця уйьун олараг идаря олунмасы; «*сотон щидропцилле*» (фр.) -: эсзалы памук⁸ (стерил памбыг) вя с.

Dissertasiya işinin II fəslі “**Alınma sözlərin leksik-semantik xüsusiyyətləri**” adlanır. Bu fəsil altı yarım fəslə ayrılmışdır. Birinci yarım fəsil “**Алынма сюзлярин сачяляр цзря тяснифи**” adlanır. Bu yarım fəsilдə сачя терминологийасынын формалашмасында алынма сюз вя терминлярин rolundan danışılır və göstərilir ki, һяр шейдян яввял мцяййян сачяляря даир алынма сюзлярин, анлайышларын сямиййятдяки мювгеи иля баьлы фяалийят даиряси эенишлянир вя йа яксиня йени истимаи-сийаси просесляр, елмярин инкишафы нятисясиндя ареалы мящудлашыр, семантикасы даралыр вя ишляклийини итирир.

Алынма сюзлярин группашдыьы сачянин инкишафы истига-мятиндя апарылан аращдырмаларын мцхтялиф тематик бюлэцляр цзря айдынлащдырылмасынын хцсуси ящямиййяти вардыр. Араһılan тədqiqat göstərir ki, tırcк ядяби дилиндяки ясняби мяншыли алынма терминляр щяйятин мцхтялиф сачяляриня аиддир вя узун тарихи инкишаф просеси кечяряк дилдя сабитляшмиш, онларын бир гисми эениш йайылмыш цмумишляк сюзляр сырасына дахил олмушдур. Burada türk dilindəki алынмалары ячатя едян сачяляр елми вя геһри-елми олмагла тясниф olunur. Elmin müxtəlif sahələrini əks etdirən alınma sözlərin əsasən tibb, coğrafiya, ədəbiyyatşünaslıq, dilçilik, riyaziyyat, hüquq və s. sahələrə aid terminlər olmasından: *торнадо* (исп.), *абис* (фр.

⁸ <http://www.sozce.com>

океанларын, эцняш ишыы кечмяйян чох дярин йерляри), *акростиш* (фр. мисраларын илк шярфляринин бир арайа эялмәси иля мейдана бир ад чыхаран мянзума), *лумбаэо* (fr. бел аьрысы), *diyaliz* (fr.) вә с.; qeyri-elmi сашяляри якс етдирян алынма сюзлярин ися эямичилик, мода, биткичилик, шейвандарлыг, тисарят, siyasət вә с. сашяляри ящатя etmäsindən bəhs olunur, мәсәлән: *фламинго* (инэ.), *аконит* (фр. кюкцндя аконитин адында бир зящярли маддя олан битки, боьан оту), *аби* (фр. гара рянэдя узун јакетин юн тяряфи кясик олан вә зийафятлярдя, мярасимлярдя эейилян палтар), *секет* (ит.), *аламана* (алм. балыг овунда вә йа одун дашымагда истифадя олунан гайыг), *акт* (фр. театр ясяриндя пярдя), *акомпаньыман* (фр. бир сяся вә йа мелодийайа уйма) вәс.

II fəslin ikinci yarım fəslі “**Алынма сюзлярдя чохмяналылыг вә омонимлик**” мәсәләсинә һәsr olunmuşdur. Burada форма вә мянаса сюз групларынын бир щиссясини чохмяналы сюзлярин вә омонимлярин тяшкил етдиyиндән, онларин бир-бириля форма ейнилийиня, гаршылыгы ялагяйя ясасян баьлы olmasından söz açılır, məlum olur ki, tцrk әdәbi дилинин лцьят тяркибиндяки ейни формалы алынма сюзлярин бир гисминин чохмяналы сюз вә омоним кими ишлядилмәси эюстярир ки, онларын арасында гаршылыгы ялагя вар, онлар бир-бириня кечя биляр. Мясялян, «бар» сюзц «рягсли вә ичкили яйлянся йери» вә «барларда, дискотекаларда ички ичмяк ццц щазырланмыш эушя» мянасында чохмяналы сюз; «бар, яйлянсяли йер» вә «кир, пас» мяналарында ися омонимдир.

Nәмçinin, алынма sözlərdə омонимлик щадисясинин тцрк дилинин дахили инкишаф ганунларындан бирини тяшкил етмәсиндән вә тцрк дилиндя geniş yayılmasından danışılır. Мясялян: «*апико*» (ит.): 1) эяминин, зянсири топлайыб лувбярини галдырмаьа щазыр олмасы; 2) эейиниб кечинмиш, бязяниб-дцзянмиш, шыг эейимли шяхс; 3) чевик, зиряк, ити, сядд, дирибаш; «*манти*» (ит.): 1) эямидя рейляри дирякляря баьлайан канат; 2) арго: саггалы чыхмыш эянс оьлан; «*отоман*» (фр.): 1) Авропалыларын Османлылара вердийи ад; 2) гадын эейиминдя истифадя олунан бир нюв ипак гумаш; 3) ХВЫЫЫ ясрдя истифадя олунан диван⁹ вә с.

⁹ <http://www.tdk.gov.tr/> Güncel Türkçe Sözlük

Qeyd edək ki, türkc dilindəki çoxsaylı aлынмаларда чохмяналылыгынын да щцдудлары эенишдир. Мясялян, италян дилиндән алынган «лачка» сюзцнн мянасы эямичилик пешяси иля баьлыдыр: эями канатынын йарарсыз щала эялмяси; икинси мяна ися мясази мянадыр: зяифлятмяк, бошалтмаг, ачмаг, бурахмаг, тагятдян салмаг вя с.

Çохмяналы алынма терминлярин түрк ядыби дилиндяки формаларынын вя мяналарынын тящлили эюстярир ки, онларын щяр бириня лексик-семантик парадигма кими бахмаг лазымдыр. Щямин парадигматик мцнасибятлярдя мясбури мяна инварианты бцтцн лексик-семантик вариантлар ццн ейни олуб, щяр бир лексик-семантик вариантда ялавя хцсусиййятлярля характеризя олунур. Dissertasiya işində bütün bunlar alınma söz sferasında nəzərdən keçirilmiş, istər omonimlik, istərsə də çoxmənalılıq bütün dillərə xas olub, ən qədim dil hadisəsi olduğu, ilk insanların təsəvvür dairəsi dar olduğundan bir neçə əşya və varlığı bir məfhumla ifadə etdikləri üçün çoxmənalılığın ortaya çıxması başlıca səbəb kimi göstərilmişdir. Lakin insan beyninin cəmiyyətin inkişafı ilə bağlı formalaşması artıq çoxmənalılıqdan omonimliyə keçid prosesinin başlanmasına təkən verdiyi, digər sistemli dillərə nəzərən omonimliyinin türk dillərində daha yaygın olduğunun elmi araşdırmalar sırasında məlum olduğu qeyd olunmuşdur. Bu türk dillərinin öz qədimliyini qorumasında mühafizəkar mövqə tutmasına sübutdur və türk dilləri bugün də omonimliyə sinonimlikdən daha çox üstünlük verir. Bu da faktdır ki, omonimlik dilin öz daxilində baş verən proses olduğu üçün dilin daha çox yaşamasına səbəb olur. Məhz bu fakt əsasında əsrlər boyunca əlifbalarımızın dəyişməsinə baxmayaraq türk dilləri vahid köklərini yaşada bilmiş, öz soy-köklərindən o qədər də uzaqlaşmamışlar.

Dissertasiya işinin II fəslinin III yarım fəslində “**Алынма сюзлярдя синонимлик, вариантлыг вя дублетлик мясяляляр**” adlanır. Burada мцасир түрк ядыби дилинин терминология системиндя актуал щесаь едилян мясялялярдя биринин дя алынма сюзлярдя баш верян семантик просесляр olduğu qeyd olunur. Тədqiqat милли лексик-терминология ващидляр кими алынма сюзлярин дя семасиология щадися йарада билдиьини тəсдиь етмəуə imkan verir və göstərir ki, бир дил диэяр дилдян сюз вя термини мянимсяйир, бу заман алынган сюз вя йа термин щямин дилдя семантик просеся гошулур. Щцщясиз ки, бу просесдя дил йалныз бир сюзц дейил, бзян щямин сюзя

паралел олан сюзляри дя гябул едир. Бея бир вязийятдя алынма синоним сюз вя йа терминлярин шябьякяси эенишлянир. Мцхтялиф мяншяли алынма синоним сюз вя йа терминлярин тядгиги ейни заманда бу категорийа йахын олан вариант вя дублет мясяляляринин дя айдынлашдырылмасына, мцбашися йарадан бир сыра проблемлярин дя шяллия кюмяк етмиш олур.

Мцасир тцрк ядыби дилиндяки синонимлик щадисяси мцхтялиф сяс силдиня малик ейни анлайышын ифадяси цццн мцхтялиф диллярдян алынан ики-цч сюзцн паралел ишлянмяси иля баьлыдыр. Мясялян: *lider-önder-başkan, doğruca-doğrudan doğruya-direkt, yönerge-talimat-direktif* вя с.

Терминологи системдя синонимлюйин йаранмасы *real olaraq* бирбаша термин йарадысылыьы иля ялагяляндирилir. Синоним терминлярин мейдана чыхмасынын ясас сябьяляри 3 амиля суюкянир:

- 1) терминалма
- 2) терминелементлярин дия кечмяси
- 3) мцряккяб терминлярин ихтисары.¹⁰

Мцасир тцрк ядыби дилиня кечмиш бир сыра термин элементлярин гошулдуьу терминляр синонимик сярэя йарада билир. Мясялян: «*фарма, astro, jeo*» терминелементли тибби терминляр: *фармакологи* (фр.) – *есзасылык* (яр.) – *илач билими* (т.); *фармасийен* (фр.) – *есзасы* (яр.); *астроном* (фр.) – *узай адамы* (т.); *астрономи* – *эюкбилим*; *геологи* (фр.) – *йербилими* (т.); *геолоэ* – *йер билимси* вя с. Семасиологи мцнасибятдя олан бу терминляр мяна ейнилийи иля тямсил олунур.

Тцрк ядыби дилинин терминологийасында синонимлик, адландырманын ики вариантынын- гыса вя там-синхрон мювсудлуьу нятисясиндя дя формалаша билир. Терминин гыса варианты, йа термин сюз бирляшмясинин лексик ихтисары йолу иля, йахуд да, сюз бирляшмясинин бирсюзлц терминля явяз олунмасы (мцряккяб ихтисарла, мцряккяб вя йа дцзьялтмя сюзля) йолу иля йарадылыр. Бу заман ихтисар форма шям мянбя дилдяки, шям дя онун калкалашмыш там формасы иля синоним мцнасибятя зирир. Мясялян: УНО (Униред Натионс Орзанизатион) = БМТ (Бирлешмиш Миллетлер Тешкилаты), УНЕССО (Униред Натионс Едусатионал, Ссиентифис анд

¹⁰ Лотте Д.С. Основы построения научно-технической терминологии. Вопросы теории и методики. Москва: Изд-во АН СССР, 1961, с.8

Султурал Орэанизатион) = БМЕБКТ (Бирлешмиш Миллетлер Ёьитим, Билим ве Кцлтцр Тешкилаты) вя с. ¹¹ Бу, елми дилдя синонимлярин мейдана эялмясини тямин едян типик ситуасийадыр.

Bu yararıməsildə həmçinin, məcасир тцрк ядяби дилиндяки алынмаларын бир гисминин ейникюклц сюзлярдән – вариантлардан ibarət olmasından, вариантларın тясадцфи олараг дейил, дилин ганунаууйьун инкишафы иля ялагядар мейдана эялмәсindən bəhs olunur və göstərilir ki, алынма сюзцн варианты лексик-грамматик щадисялярдяндир. Сюзцн вариантлары лексиколоэийанын обьектиня чеврилир. Бу заман сюзцн формалары идентификасийа олунур, уяни формалар ейниляшдирилир, лексик мяналары бир-бириня уйьун эялир, семантик йцк цст-цстя дцщцр. Ейни заманда сюзцн формаларынын грамматик мяналары да ейниляшир. Мцхтялиф функциялар итир, сюзцн вариантларыны аксент, вурьу вя с. йарадыр. Она эюря дя сюзцн вариантларында фонетик субстансийа мьовсуд олур. Bu хусусийуьет түрк dilinin üç əsas fonetik prinsipi əsasında orfoqrafiya və orfoepiyada öz əksini tapır. ¹²

Тцрк дилиня кечмиш Авропа мяншяли сюзлярин вариантлары чохсайлыдыр вя эениш ишляклийя маликдир. Мясялян: *киклон-сиклон*, *ьокей-жокей*, *эалош-калош*, *щипотез-ипотез*, *капорта-капут*; *саравелле-каравел* – iki моторлу бир тятйяря нювц; *боснийак-бошняк* – боснийалы; *бомбардон-бомборт* - оркестр мцсигисиндя ян галын сяси чыхаран няфяс аляти ¹³ вя с.

Мцасир тцрк ядяби дилиндя алынмалар ичярисиндя дублетлярин дя юзцнямяхсус йери вардыр. Дублетляр, ясасян, форма вя мяншыся фярглянян мцхтялиф кюклц сюзляр ясасянда формалашыр. Дублетляря икили алынмалар да дейилир.

Дублет сюзляр илк бахышда синонимляря бянзыйир. Лакин синонимляр семантик структура эюря фярглянир, йахын мяналы сюзляри ифадя едир, контексдя бири диэяринин йериндя ишляня билмир. Дублет сюзляр ися йахын мяналы йох, ейни мяналы сюзлярдир. Семантик сящятдян бир-биринин ейни кими

¹¹ <http://www.tdk.gov.tr/> Kısaltmalar Dizini

¹² Ə.Rəsulov, R.Rüstəmov. Türk dili, Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007, s.69.

¹³ Türkçe Sözlük. Ciltli. Türk Dil Kurumu Yayınları. Türk Tarih Kurumu Basımevi – Ankara: 1998, 9. baskı, s. 1200, 1212, 334, 326

ишлянир, мцхтялиф ситуасийада семантик дифференсиасийа йаратмадан бир-бирини явз едя билир: *талебе-юьренси, бейаз-ак, муаллим-щоса-юьретмен, фото-фотобраф-ресим* вя с.

Dissertasiyanın IV yarım fəslində **“Түрк ядыби дилиндяки алынма сюзлярин милли гаршылыглары”** məsələsinə toxunulmuşdur. Burada алынма сюзляр вя онларын милли гаршылыгларынынын тапылмасы проблеминин сямиййятин тарихи иля баьлы шякилдя арашдырылдығы, алынма сюзлярин кечдийи дилдя олдуьу кими галмадығы, онларын бир гисминин милли гаршылыглары иля паралел ишляндиьуи, бир гисминин милли гаршылыглары иля явз олунмасы kimi məsələlərin üzərinə işiq salınmasına çalışılmışdır. Eləcə də Türkiyədə dildə gedən “özleşme” prosesi haqqında danışılmış, Türk Dil Kurumunun dilin şüurlu şəkildə artıq alınmalardan təmizlənməsi ilə bağlı atılan addımlar və nəticələrdən bəhs edilmişdir.

Aparılan tədqiqat göstərir ki, түрк ядыби дилиндяки лексик алынмаларын бир гисми заман кечдикся алынман дилдя юз ишляклийини итирир. Дилчилəг түрк дилинин инкишафы нятисəсиндя юз ящямиййятини итирəп алынма сюзлярин дилдя ишляклийинин гаршысыны алыг, вахтиля түрк дилиня кечмиш бязи сюз вя терминлярдян инди haqlı olaraq имтина edilir. Bu sözlərin bir hissəsi dilin юз daxili resursları hesabına düzəldilən yeni сюзлярля явзляnməyə başlamışdır.

Türkiyə türkləri “Dilimize sahip çıkıyoruz”, “Yabancı kelimelere karşılıklar” fikrini həyata keçirir, bu sahədə faydalı işlər görülür.¹⁴

1932-си илдя Ататүркүн тяматы иля йарадылан Түрк Дил Курумунун, түрк дилindəki яряб вя фарс мяншяли алынмалары дилдян чыхартмаг, дилин юз дахили имканлары щесабына сюз йарадысылыбы просесини юня чякмяк, данышыг дили иля йазы дилини бирляшдирмяк мягсядиля башлатдыбы дил ингилабы уьурла баша чатmışdır. Түрк дилиндяки бир сыра яряб вя фарс мяншяли терминлярин түркся гаршылыбы мцяййянляшдирилmişdir. Мясялян: *абиде – аныт, иншаат – йаным, бина – йаны, сари кыймет – эерчек дьєер, нешрийат – йайын еви, шерщ – йорум, даими бина – сүрекли йаны, емлак – ташынмаз, файдалы саща – йарарлы алан* вя с.

Araşdırma göstərir ki, бюйүк мигдарда сюзлярин дилдян

¹⁴ Kazımov İ. Müasir türk dillərinin müqayisəli leksikası. II cild, Bakı: 2010, s.72

чыхарылмасына бахмайараг, яряб-фарс мяншыли цмудил ващидиня чеврилмиш бир чох алынма сюз вя терминляр буэцн дя тцрк ядяби дилинин терминологји базасы олараг галыр.

Сүмщурийят тарихи бойунса тцрксяляшдирмя истигамятиндя апарылан ишлярин диггят мяркъазиндя, ясаян, яряб-фарс мяншыли сюзляр дигмушдур, дия эирян франсыз мяншыли сюзляр тянгид щядяфи олмамышдыр. Диггятин яряб-фарс мяншыли сюзляря йюнялмяси нятисясиндя франсыз вя инэилис дилляриндя алынган сюзлярин эюздян гачмасы вя дилдя эетдикся чякисинин артмасы, бу сюзлярин тцрк дили ццн тящлцкя йарада бияляйи фикрини формалашдыыр.¹⁵

1970-си ildə Тцрк Дил Гурумунун тцрк дилиндяки гярб мяншыли алынма сюзляря милли гаршылыг тапмаг истигамятиндя ишляр эюрмяк ццн уаратдиги комиссия тяряфиндя гярб мяншыли бир чох сюзлярин милли гаршылыгы мцяйянляшдирилир вя Тцрк Дил Курумунун мятбуат органы олан “Тцрк Дили” журналында йайымланыр. Мясялян: *чекан – саьлык йокламасы, телефон – сеслек, терюр – йылэы, резервасйон – йер айыртым, месаж – илети, аларм – уйандыры, метро – алт улашым, сюместр – йарыйыл, телевизйон – узэюреч, камйон – йцклет, отобс – энбинит, лабораторвар – денейлик, пилот – учман, вазо – чичеклик, подйум – секи, детержан – кирсюкер, листе – дизелэе, сирприз – шашырты, банйо – йунак, ресторан – дойумеви, сизорта – корунч* вя с. Лакин, бу иш бир о гядяр файдалы нятисяляр вермир, тапылан милли гаршылыгларын чох аз щиссяси мянимсянилир, дактило, ламба, телефон, камйон, телевизйон вя с. кими бир чох йерлиляшмиш, цмудил ващидиня чеврилмиш сюзляря тапылан милли гаршылыглар дилдя ишляклик газана билмир.

Мцасир дюврдя Тцркийя дювлятинин тяшяббсц иля бир груп мцтяхяссисляр, хцсусян Тцрк Дил Гурумунун ямякдашлары тцрк дилиндяки алынма сюзлярин, хцсусила дя франсыз вя инэилис сюзлярин юзляшдирилмяси, онларын милли гаршылыгларынын йарадылмасы уьрунда мцщцм ишляр эюрцрляр. Инди бу милли гаршылыгларын буюцк гисми уьурла истифадя олунмагдадыр. Мясялян: *контрат – сюзлешме, козмонот – узай адамы, натцрел – довал, оптимист – ийимсер, педаэоэ –*

¹⁵ www.turuz.info/ Doğru Yazalım Doğru Konuşalım

ьитимси, пессимист – карамсар, кютцмсер, модерн – чавдаш, метот – йюнтем, тротуар – йайа калдырымы, диспансер – саьлык осаьы, сембол – симэе, јюн – эенч вя с. Maraqlıdır ki, canlı danışığda сонгадан yaradılmış türk mənşəli sözlərin işlənmə tezliyi alınmalardan yüksəkdir. Bu da zaman keçdikcə alınmaların bir qisminin dildən çıxma ehtimalını artırır. Лакин бир сыра уьурсуз милли гаршылыглар да вардыр ки, илк заманлар алынма сюзля бирэя–паралел ишлянмясиня бахмайараг, заман кечдикся алынма сюз йерини мюцкямлятмиш, истифадя объектини эенишляндирмиш, милли гаршылыьы ися ишляклийини итирмишдир: *макйај – дцзэцн, комеди – эцлдцци, отюбцс – эенбинит, каприс – юзенч, каре – дюрдцл, куртај – казыма, фабрика – цретимлик, булвар – эенйол, гарај – арабалык* вя с.

Тəдқиқат гөстəрир ки, yeni söz dцzəltmя ilя yanашы, türk ictimaiyyəti dođru yol tutaraq dilə daha çox qədim Orxon-Yenisey abidələrindən və dialekt və şivələrdən sözlər daxil etməklə dili öz imkanları hesabına zənginləşdirməyə və əsnəbi sözün qarşılığını tapmağa çalıışmışlar.

Dissertasiya işinin V yarımfəslі “**Түрк ядыби дилиндяки алынма сюзлярин семантикасы**” adlanır. Бу йарымфясилдя мцасир түрк ядыби дилиндяки алынма сюз вя терминлярин семантик тьякамцл просесиндян, онларын йени дилдя семантик сящятдя дйишмясинин qanunauyğunluqlarından бящс олунур вэ гөстəрilir ki, вцтцн дил щадисяляри кими дил ващидляринин семантикасы да данышма вя динлямя просесиндя функционал дйяр дашыйыр, бу просесин ясас цнсцрляриндян бири кими чыхыш едир.¹⁶

Дил ващидляри тьякся структур сящятдя дейил, мяна бахымындан да зянэиндир. Бязи алынма сюзлярин түрк ядыби дилиндя гаршылыьы олдуьундан мцййян заман ейни вя йахын мяналы алынма вя милли сюзляр мцвафиг щякилдя истифадя олунмуш, дилдя сабитляшмяк уьрунда гаршылыглы мцбаризйя гошулмушдур. Бу просесин эедишиндя бир чох лексик-семантик щадисяляр мейдана чыхмышдыр ки, онлардан бири дя алынма сюзлярин мянаса дйишмяси мясялясидир.

Бир дилдян диэяр дия кечян сюзлярин башлыса кейфийятляриндян бири мянбя дилдя олан мянасыны сахлайыб

¹⁶ Мяммядов І. Азырбайсан дилинин семантикасы. Бакі: Хязяр, 2006, с. 54

сахламамасыдыр. Бир сыра алынма сюзлярин мянбя дилдяки мянасы алан дилдя яслиня уйьун шякилдя мянимсянилик. Бязян ися мянбя дилдяки мяна алынган дилдя дяйишир. Мясялян: «*Кашкавал*» (it. сасио-савалло) бир ярази адыдыр. Түрк дилиня кечяндян сонра мянасыны дяйишяряк «*кашар*» (пендик нювляриндя бири) кими ишлянемйя башламышдыр. Мяшщур “кашар” пендири, тьяяр формасында сары рянэдя пендик нювщдир.

Франсыз dilindən alınan «*фраэман*» сюзц яввялляр «щисся, парча» мянасында istifadə olunmuşdur. Сонрадан бу сюз «бир филмдя сечилмиш щисся, чарх» мянасында хцсуслияшмишдик.

Tədqiqat göstərir ki, алынма терминлярин мянаса инкишафы просесиндя онун мотивляшмяси башлыса мясялялярдяндик. Бу просес нятисясиндя алынма сюзцн üslubü даиряси эенишлянир вя алан дилдя семантик йцкцнц зянэинляшдик. Мцасир түрк дилиня дя алынма сюзляр ялавя-ikinci дэгэсэли мяна чаларлары кясб едик, бу заман мясазлашыр. Мясялян, «*алержи*» (fr.) сюзц 2 мянада ишлянир. 1-си мяна: тибб елминдя хястялик ады; 2-си мяна ися мясазиляшмиш мянадыр: бир шейя гаршы мянфи щяссаслыг. Эюрцндцйц кими, бу сюз терминология мянадан узаглашараг метафорик мяна газаныр, беляликля мотивляшир.

Еляся дя «*актюр*» (fr.) сюзцнцн театр сянтиндя ишляня мяналары бяллидик. Түрк дилиня «актюр» сюзц мясази мянада «олдуьундан башка түрлц эюрцнен кимсе» мянасыны да ифадя едик.

Dissertasiyanın II fəslinin VI yarım fəslі “**Алынма сюз вэ терминлярин түрк дилиндэ унификасийасы вя мянимсянилмя йоллары**” adlanır. Araşdırma göstərir ki, türk ədəbi dilinə алынган сюзляр 3 пиллядя кечмишдик:

1. Йад дил ващидлэринин түрк дилиня истифадяси мярщяляси. Бу пиллядя алынма сюздя истифадя эпизодик, тясадци сясиййялидик; ишлядилиян йад элемент щяля дилин лцьят тьякибиня дахил олмур.

2. Сюзлярин унификасийасы. Тядгигат эюстярик ки, мцхтялиф диллярдя түрк дилиня кечмиш сюзлярин унификасийасы лянэ этмишдик. Бу да орфографик нормалашмада сабитлийин эюзлянилмямяси иля бирбаша баьлыдыр. Беля ки, мцяййян дюврлядя түрк дилинин лцьят тьякибинин инкишафында ясяби мяншяли алынмаларын

интенсив артмасы кими реал фактын юзц дя бу мярщялядя щямин алынмаларын орфографийасынын нормалашдырылмасы вя унификасийасында сидди чятинлик добуурмушдур.

3. Сонунсу пилля–интеграция, йяни сюзлярин мянимсянилмяси mǝrhələsində лексик – терминология ващидляр дилин нормаларына табе едилир. Бу мярщялядя алынмыш дил ващиди фонетик, грамматик вя семантик сящятдян türk дилиня уйушур, мянбя дилдяки формасы унудулур.

Bu yarımfəsildə həmçinin, мянимсямя просесинин юйрянилмясинин ян мщряккяб тяряфи онун дярясясинин мщяййянялящидирилмяси olması, türk dilində алынма сюзлярин фонетик щякли, грамматик гурулушу вя семантик чаларларынын тцрк ядяби дилинин дахили инкишаф ганунларына уйьун дяйищкянлийя уьрамасы, уени дил мщщитинин алынан сюзцн кейфиййятиня тясир etməsi, мянимсямянин формаларыны фьргляндирмәsi kimi məsələlərdən bəhs olunur və göstərilir ki, алынмаларын мянимсямя дярясяси онларын тцрк дилинин милли сюзляриня фонетик, орфографик, морфоложи, семантик вя с. сящятдян уйьунлащдырылмасы йолу иля мщяййянялящидирилур.

Tədqiqat zamanı aşkar olur ki, alınma söz və terminlərin mənimsənilməsi daha çox orfoepik, yaxud şifahi mənimsənilmə; orfoqrafik, yaxud yazılı mənimsənilmə şəklindədir. Məlum olduğu kimi, türk dillərində sözün yazılışı və deyilişi bir birindən fərqlənmir. Amma digər dillərdə yazılış və deyiliş fərqi olduğu kimi, bir neçə hərf birləşməsinin bir səsi ifadə etməsi halları da vardır. Əcnəbi dillərdən alınan sözlər bəzi hallarda orfoqrafik və ya orfoepik baxımdan, yazılış və ya tələffüz baxımından türk dilinin normaları ilə uyğun gəlmir. Bu səbəbdən bəzi alınmalar türk dilinə yazıldığı forma ilə birlikdə daxil olur və dildə müəyyən çətinlik və qarışıqlıq yaradır. Məsələn, *New York, show, check up, e-mail, shop, bowling, free, by pass* və s. kimi. Bunlar tipik orfoqrafik alınma nümunələridir. Məhz bu səbəbdəndir ki, türklər çox vaxt bu sözləri tələffüz edərkən *Nyuyork* deyil, *Neuyork*; *şou* deyil, *şov* deyirlər.

Bəzi alınmalarda isə orfoepik, yaxud şifahi mənimsənilmə müşahidə olunur. Məsələn, fransız dilində *radiyoloji* sözü *radiologique* şəklində yazılса da, türk dilinə tələffüzünə uyğun olaraq *radiyoloji* şəklində; *avantgarde* – *avangard, detective-detektif* şəklində daxil olmuşdur.

Tədqiqat prosesində aşağıdakı elmi nəticələr əldə edilmişdir:

1. Digər sistemli dillərdə alınmaların böyük qisminin alındığı şəkildə qaldığı, leksik tərkibi və qrammatik quruluşunun dəyişilmədiyi müşahidə olunduğu halda, türk dilində şəkilçilərin, semantikanın

türkcələşdirildiği görülür. Bu türk dillərinin kökə bağlılığı, mühafizəkarlığı və sabitliyini qorumasını sübut edir.

2. Алынмаларын тяркибиндяки грамматик элементляр, шякилчиляр тцрк ядяби дилиндя бир морфем кими мцстягиллик газана билмәмиş, айры-айры сюзлярин тяркибиндя йени дериватолоји хцсусийят кәsb etmişdir. Йени дил мцшитиндя йад элементлярин, шякилчилярин постпозитив вя препозитив мювгелярдя ишлянмяси алан дилдя сюз йарадысылыы имканларындан билаваситя асылы олур.

Препозитив вя постпозитив мювгели элементляр тцрк ядяби дилинин лексик тябягясинин инкишаф перспективлярини даща да артытмиş, дилин лексик – терминолоји лайында тякмилляшмя просесинин сцрятлянмясиндя ящямийятли рол ойнамиşдир.

3. Тцрк ядяби дилиндяки мцхтялиф мяншяли алынмалар йени сюз вя сюз бирляшмяляринин йарадылмасында фяал иштирак etmiş, алынмалар тцрк дилиня мяхсус морфемлярля (шякилчилярля), сюзлярдя бирляшяряк синтетик вя аналитик йолларля лексик-терминолоји бирляшмяляри йаратмиşдыр. Сюз бирляшмяйя чевриляндян сонра гисмян мянасы дйишмиş, бу йолла тцрк ядяби дилинин семантик имканлары да енишлянмиşдир.

4. Тцрк ядяби дилиндяки алынмаларда юзцнц эюстярян чохмяналылыг – чохмяналы цмумишляк сюзцн мяналарындан биринин мясазлашмасы, сюзцн терминя трансформасийясы, морфолоји эюстярисиллярин полисемийясы сябябиндян мейдана чыхмиşдир. Диэяр бир сябяб кими тцрк ядяби дилиндя диэяр дилляря хас олан хцсусийят кими щяр бир анлайышы йени сюз вя терминля адландырмаын мцмкцн олмамасы, терминин ишлянмя яняняляри, онун семантик вя сюздцзялтмя мцнасибятляри, елми анлайышларын фяргилилийи вя с. амиллярин дя гейд етмяк олар.

5. Алынмаларын инкишафы просесиндя синонимлик, вариантлылыг вя дублетлилик кими лексик-терминолоји щадисяляр мейдана щихмиşдир. Ейни мяна билдирян мцхтялиф мяншяли алынмалар, алынма сюзлярля милли гаршылыгларын паралеллийи, алынма ихтисарлар синонимляри, алынма вя милли шякилчилярин ейни сюздя ишлянмяси, алынмаларын тяркибиндя баш верян фонетик дйишмяляр вариантлары, мцхтялиф дюврлярдя ейни мяфщуму ифадя едян терминляр дублетляри

ямяля эятигмиşдip.

6. Семантик мотивляшмя (сюзцн метафорик щала дцшмяси) имканы алынма терминлярдя кифайят гядярдир. Алынма сюзлярин тцрк дилиндя ялавя мяна – мясази мяна газанмасы иля щямин сюзцн ишляндийи чярчивядя цслуби кейфийятляр artır. Бязян цмуми алынма сюзляр мотивляшяряк хцсуси алынма сюзя чеврилир: гцввя вашиди- Нйцтон, эярэинлик вашиди-Волт вя с.

Тядгигат алынма терминлярдя семантик тякамцл иля мяна вя анлайышларын формалашмасы арасында уйбунлуг *olduđunu* эюстярир. Алынма сюзлярин йени дилдя семантик сящятдя дйишмясинин хцсусийятляри айдынлашыр.

7. Тэдқиқат мцасир тцрк дилиндя юз ишляклийини итирэн алынма сюзлярин *dilin юз daxili imkanlary hesabyna* йаранан yeni сюзлярля явзялнмяси просесинин интенсив щякил алдїđını, тцрк дилинин структур тябиятиня уйбун эялмяйян алынма сюз вя терминлярин дилдя ишляклийинин гаршысынын алындыđını, *bir sıra* сюз вя терминлярин *istifadəsindən* имтина олундуđunu, беля алынма сюзлярин милли сюзлярля явзялнмяси просесиндя гядим тцрк абидяляри, гошум тцрк дилляри вя мцасир лящсэлярин ясас мянбя кими эютцрцлдцюю *mәlum olur* вэ *müasir türk dilində* миллиляшмя просесинин digər türk dillərinə nəzərən daha интенсив вя мяқсыдыюнлц щякилдя һяyata кечирилдиyини *sübut edir*.

Dissertasiyanın əsas məzmunu aşağıdakı elmi məqalələrdə öz əksini tapmışdır:

1. Müasir türk ədəbi dilindəki alınmalar hesabına söz və söz birləşməsi yaradıcılığı prosesi./ Filologiya məsələləri, AMEA M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Bakı: 2010, №1, c. 206-213

2. Müasir türk ədəbi dilindəki alınma sözlərdə çoxmənalılıq və omonimlik hadisəsi. Filologiya məsələləri, AMEA M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Bakı: 2010, №2, c. 134-139

3. Müasir türk ədəbi dilində alınma terminlərin derivatları. Dil və Ədəbiyyat, Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal, Bakı: 2010, № 1(72), c. 18-20

4. Çağdaş Türk Edebi Dilindeki İtalyan ve Fransız kaynaklı kelimelerde çokanlamlılık ve sesteşlik olayı. Kültür Evreni. Üç ayda bir yayımlanan uluslararası hakemli sosyal bilimler dergisi, Sayı 6, Bahar 2010, Ankara, c. 19-24

5. Унификация и формы освоения заимствований в турецком литературном языке / Русскоязычие и би(поли)-лингвизм в межкультурной коммуникации ХХI века. Материалы БЫБЫ Международной научно-методической конференции 14-16 апреля 2010 года, Пятигорск, с. 85-87

6. Müasir türk ədəbi dilində alınma sözlərin semantikasi. Dil və Ədəbiyyat, Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal, Bakı: 2011, № 2(78), с. 66-68

7. Müasir türk ədəbi dilində alınma sözlərin milli qarşılıqları. Filologiya məsələləri, AMEA M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu, Bakı: 2011, № 5, с. 137-145

8. Müasir türk ədəbi dilində sözalma prosesinin obyektiv şərtləri və perspektivləri. Sözlərin alınması mexanizmi. Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri. Ali məktəblərarası elmi məqalələr məcmuəsi, №4/2012. – Bakı: Mütərcim, 2012, с. 48-52

9. Вопросы синонимии, вариативности и дублирования в заимствованных словах / Научная мысль Кавказа. Научный и общественно-теоретический журнал, Ростов-на-Дону: 2013, №1, с. 147-151

Ж.Р.Зейналлы

Лингвистические особенности заимствованных слов в современном турецком языке

РЕЗЮМЕ

Диссертация посвящена исследованию заимствованных слов, являющихся одной из актуальных проблем современной лингвистической науки. В ней также рассматриваются литературно-культурные, политико-дипломатические, торгово-экономические факторы, обуславливающие общие закономерности развития и взаимообогащения языков.

Диссертационная работа состоит из введения, двух глав, заключения и списка использованной литературы.

Во «Введении» обосновывается актуальность темы, определяются цели и задачи, научная новизна, теоретическая и практическая значимость, методы, объект и источники, а также даются сведения об апробации исследования.

Первая глава диссертации называется «Структурно-грамматические особенности заимствованных слов» и состоит из четырёх параграфов. В этой главе анализируется историко-хронологическое развитие процесса заимствования иностранных слов и терминов, вошедших в турецкий литературный язык, определяются этапы и условия их перехода, освещается в научном плане динамика этого процесса, а также обосновывается роль

лексических дериватов, возникших посредством деформативных и консервативных терминоэлементов, в обогащении словарного состава турецкого языка. Также подробно анализируется процесс образования слов и словосочетаний на базе заимствованных слов в современном турецком литературном языке.

Вторая глава диссертации – «Лексико-семантические особенности заимствованных слов» – состоит из шести параграфов. Здесь исследуются не только возможные семантические процессы (такие, как полисемия, омонимичность и др.), имеющие место в сфере заимствованной лексики современного турецкого литературного языка, но и факторы, влияющие на ход этих процессов. Особое внимание уделяется процессу семантической эволюции заимствованных терминов, а также широко комментируются способы появления турецких эквивалентов на базе заимствованных слов, дающие возможность их параллельного использования на уровне синонимов, вариантов, дуплетов. Наряду с этим дается классификация по различным сферам слов, вошедших в современную турецкую лексику из иностранных языков.

В заключительной части диссертации резюмируются основные научно-теоретические выводы, выдвинутые в ходе исследования.

Z.R.Zeynally

Linguistic features of loan-words in modern Turkish language

SUMMARY

The thesis is devoted to research of the loan words which are one of actual problems of a modern linguistic science. In it also are considered the literary-cultural, political-diplomatic, trade and economic factors causing the general laws of development and both reaching process of languages.

Dissertational work consists of the introduction, two chapters, the conclusion and the list of the used literature.

Into introduction part the theme urgency is proved, are defined the purposes and problems, scientific novelty, the theoretical and practical importance, methods, object and sources, and also are given data on research approbation.

The first chapter of dissertation is called «Structural-grammatical features of loan-words» and consists of four paragraphs. In this chapter historic-chronological development of process of loan-words and the terms which have entered into a Turkish literary language is analyzed, stages and conditions of their transition are defined, the dynamics of this process is lighting in the scientific plan, and also the role of the lexical derivatives, arisen by means deformative and conservative terms and elements, in

enrichment of dictionary structure of Turkish language is proved. Also is in detail analyzed process of a word formation and word combinations on the basis of loan-words in a modern Turkish literary language.

The second chapter of the dissertation under name of «Lexical-semantic features of loan words» has consists of six paragraphs. There are investigated not only possible semantic processes (such, as polysemy, homonymy, etc.), taking place in sphere of the borrowed lexicon of a modern Turkish literary language, but also the factors influencing a course of these processes. The special attention is given to process of semantic evolution of the borrowed terms, and also ways of occurrence of Turkish equivalents on the basis of the loan-words, giving the chance their parallel use at level of synonyms, variants, doublets are widely made comments. Along with it is given classification by various spheres of the words which have entered into modern Turkish lexicon from foreign languages.

Into conclusion part of dissertation work are summarized the basic scientific-theoretical conclusions which have been put forward during research.

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА

ИНСТИТУТ ЯЗЫКОЗНАНИЯ имени НАСИМИ

На правах рукописи

ЖАЛЯ РАСИМ кызы ЗЕЙНАЛЛЫ

**ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ЗАИМСТВОВАННЫХ
СЛОВ В СОВРЕМЕННОМ ТУРЕЦКОМ ЛИТЕРАТУРНОМ
ЯЗЫКЕ**

5710.01 – Тюркские языки

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

диссертации на соискание ученой степени доктора философии по
филологическим наукам

БАКУ – 2014